

krat narejajo velike stolpe in gore, posebno ob hudi uri, ali so pa tudi podobne hišam, drevesam, ljudem i. t. d.

Gibljivost in gibanje. Sedaj vidimo oblake na nebu. Navadno vidimo, da se premikajo; kmalo od zahoda na vzhod, kmalo od juga, kmalo od jugovzhoda i. dr. Vselej pridejo od onod, od koder veter vleče, gredo tje, kamor vleče. Veter jih goni. Kolikor tedaj veter nareja, da se oblaki gibljejo, imenujemo, da je veter vzrok njihovega gibanja.

Včasih vidimo, kako gredo visoko v zraku oblaki od vzhoda proti zahodu, ko med tem gredo drugi oblaki z zahodnim vetrom proti vzhodu. Da si to stvar razjasnimo, moramo si misliti, da je visoko v zraku (v višjem ozračji) ob enem tudi vzhodni veter. Skušnje druge so tudi to poterjale.

Korist in škoda. Iz oblakov pada dež, sneg in toča, in tako napajajo v poletni vročini žejno polje, po zimi pa pokrivajo mlado sejanje z mehko, gorko odejo in je varujejo mraza; zgodi se pa tudi, da se letina slabo obnese (zarad preveliko dežja, zarad toče i. dr.). V oblakih se tudi nareja nevihta; nevihte so zelo koristne, pa so tudi včasih zelo škodljive. Pesnik to pove v kratkih besedah.

Iz oblaka
Blagor pride
Dež izide
Iz oblakov v strah susesk
Udri tresk!

Anton Umek Okiški.

G.

Prešinila resnica tamno znanstvo,
Poblašila je umu svitlo pot;
Osnove čudne gleda le kerščanstvo,
Ker prosto jadra duh njegov povsod.
Pozná začetek večni in stvarjenje,
Ker kaos ne zapira mu oči;
Le ono vé, kaj smert je, kaj življenje,
Kaj čas, kaj dóba vekovitosti.

Tako poje Okiški v „Abunovem samogovoru na morji“, kjer z ozirrom na razpadli svet gerški in latinski kaže časa velike spremembe in da na mestu velikanskih dvorov silovitih nekdanjih cesarjev sloví sedaj prestol Petrov. — Kje rajskega Olimpa so višave, kjer nekdanj bival je z maliki Cen, pomenljivo poprašuje; zapodil dim je svit resnice prave, le rešil broj se praznih je imén. Prišla je moč besede silovite, na nebu se prikazal zmage križ; neskončnosti so pota vsim odkrite, ko jih obsije

večne luči bliš. — Sicer je sveto mater — cerkev Kristusovo — težko stalo, da tak povzdignila je tužni svet, opeva dalje; kervi potoke drage je veljalo, iz katerih vekoviti klije cvet. Al zemlja se je rajsko prerodila, zaraščal pred jo je osat in mah. Celó barbarska moč se je vklonila, v milino se spremenil ljuti strah. — Kar je tu (str. 46. 47.) ob kratkem povedal, popéval je Umek tudi v pesmi „Poezija v keršanstvu“, ki se nahaja (str. 244) v spomenici „Zlati Vek“, katero je o tisučnici slovanski l. 1863 dala bila na svetlobo petorica slovenskih duhovnov domoljubov. V njej malovernim pesnikom, ki otožni vzdihajo po poganstvu in njegovih sladnostih, češ, da preč so v keršanstvu poezije časi zlati, da tujka tava v pregnanstvu, da več ne sije blaga ji spomlad, da prazni keršanstva so kraji i. t. d., odgovarja Okiški:

Nikdar — nikdar! Prekrasna je narava,
Po kateri lije zlato solnce bliš,
Nad katero tiha luna mirno plava
In srečo ji naznanja šmarni križ.
V prelahkem teku se soglasje giblje,
Premili rajski jek doni naprot,
Poblašena se poezija ziblje:
Vesoljnost vsa je prosta njena pot!

Mogočno čas z neskončnostjo edini,
V lepoti večni njej izhaja tir,
Z nebeškim krilom kaže se v nizini,
Potres in grom sta ji prečudni mir.
S presladkim jekom ji šumljajo viri;
Zvezdišče v gladkem krogu se verti,
V tihoti se življenje glasno širi,
Vse E d e n giblje, v E n e m vse živi.

Kako Stvaritelj stvar poveljuje,
Kje duh preljubeznjivi dom ima,
Kako se čudno dvojni svet združuje,
Z očesom bistrim ona vse spozná.
Da tudi mar ji niso sladke sanje:
Resnica dela ji neskončno slast,
Budí jo solnca trojnega sisanje,
Keršanske poezije večna čast!

Prav ta pesem bila je vzrok, da poprošen po istih domoljubih, ki so o tisučnici slovanski dali bili na svetlo „Zlati Vek“, sklenil je Umek spisati slavospev o keršanstvu z naslovom „Sijonska Slava“ ter v njem kazati milosti in dobrote keršanstva pa nemilosti in strahote poganstva. — Toda — nekaj bolezen zlaténica, nekaj preobilo učenje, in naposled prerana smert — bila je vzrok, da namenjenega dela ni mogel po volji izveršiti.

O tisučnici slovanski — vredil je Nikola Stokan, ter v Zagrebu izdal Vjekoslav Pretner zabavnik „Biser“, in tudi v njem so Okiškega

„Pesme“, in sicer str. 143 dve domorodni gazeli: I. „Nebeški žarki umu zablíščijo — naprej“; II. „Ponočni mrak na zemljo luči brani — ura bije“ — v Pesm. str. 81. 82, pa str. 144 dva soneta: I. „Prečudna knjiga svetu so nebesa“; „Oziram se v neskončni dom narave“ — v Pesm. str. 128. 127 — o sercu pesnikovem, ter o nebeškem daru — poeziji.

Isto leto — 1863 — je dal dr. Valentin Fassetta, zdravnik mestne bolnišnice v Benetkah, na Dunaju na svetlo „*Marci Antonii Mureti Institutio Puerilis*“ v izvirnem jeziku latinskem pa v vseh (11) jezicih avstrijskih, in prevod slovenski je v gladki ter umni besedi str. 29—32 „*Nauk za mladino*“ od Marka Antona Mureta preskerbel Okiški. Nauk ta, prvotno spisan v Rimu novega leta dan 1578, ima po Ciceronovih (II. de Div.) besedah: „Kteri blagor veči in boljši moremo prinašati državi, kakor če podučujemo in blažimo mladino, posebno v teh časih, ko je tako zabredla, da bi jo skerbno morali vsi berzdati in krotiti?“ in po glasilki dr. Fassettovi: „Z združenimi močmi povsod učite mladino“ — 107 verzov v heksametrih — res zlate resnice, jako primerne nježni mladini, vzlasti dijakom srednjih šol. Dobro so služile že tu in tam v opisovanji Nečaskovem, in sklepovne verstice se glasijo:

Malo naukov je teh: ali spolnovanje večietno
 Sad čudovit ti bode rodilo v časovem tiru. —
 Bog blagoslovi začetek, On, ki vesoljnost obrača,
 Z večnim ki sklepom kraljuje v nespremenljivi modrosti;
 Njemu, mladeneč! pred vsem si prizadevaj dopasti,
 Njemu prošnje pošiljav v molitvi, ko zarja te zdrami,
 In ko odpravljáš zvečer se v posteljo k sladkemu spanju. —
 On ti dal bode zdravo teló in bistro razumnost,
 Dal ti mnogo se boljšega bode. — Le terdno zaupaj! —
 Ti pa zmirom in vse obračaj v slavo Njegovo!

Kako obilno, kako blagovito bilo je verlega Okiškega delovanje v omenjenem letu! — Čital je Danico rad celó na Dunaju, in blagi njegov duh se kaj lepo razodeva v nekterih dopisih. Priserčno je popeval „Tihe ure pred Najsvetejšim“, in slovesnost presv. Rešnjega Telesa je bila prva, ktero je popisal l. 1863 v Dan. l. 17, češ, da procesija v beli Ljubljani ne vstraši se vsake druge. „Mnogo tisuč ljudi se tare po ulicah, pravi ondi, pa le malokdo morebiti praša: *Quis est iste Rex gloriae?* — Kdo je oni kralj, ki ga prenašajo pod zlatim nebom? — Vendar to ne bodi rečeno zato, da bi hotel hudo soditi o gledavcih slovesnih sprevodov, ker vsak skerbi za se, Bog pa za vse. Saj Dunajčanje sploh tudi niso brez dobrih izgledov. Res je, da je le premnogo taci, kteri kažejo, da nič ne vedó ali vsaj nočejo vediti o cerkvenih zapovedih, pa je tudi taci, ki vedó zakaj so nedelje in prazniki, zakaj zvon v zvoniku visi itd. Sploh pa je pomniti, da kjer je veliko pšenice, lahko je tudi mnogo ljulike.“ —

Kako umno pa verno je pisal na pr. l. 19: „Ako človek pazno ogleduje sukanje današnjega sveta, kmalo se mora prepričati, kako omahljivi so dnevi, v katerih živimo. Na planjavah, po katerih se giblje človeštvo, vzdigajo se razni viharji, mnogo jih je, in za vsacim se nagiblje večja ali manjša množica. Vsaki dan se verstijo nove dogodbe, mnogo žalostnih, malo veselih; dogodbe vzbujajo misli, in za mislimi se mnogokrat obračajo serca. Blagor mu, čigar serce se nagiblje po zmernih občutkih svete resnice; presrečen, kdor vé hoditi za solncem rajskega poštenja! Ni vse zlato, kar se sveti, to je že davno znana resnica; ni vse sladko, kar se prilega jeziku, in vsaka bliščoba ni žar nebeškega solnca. Sofistika današnjih časov je taka, da le prelahko spelje neskušeno in neprevidno pamet na led, ki se udere, in v neskončno brezno pogrezne. Hudobne in oslepljene stranke tudi naj blažjo reč počernijo tako, da se pristudi tistemu, ki je prav ne pozná; umetne so pa tudi take, da vejo gnjusobe pozlatiti kakor svitlo zvezdo, ali gorjé človeku, ako ne ve dobrega od slabega ločiti. Omamljeno in omamljivo modrovanje je lastno današnjemu času. Odkritoserčnost je redka cvetlica, prehodi vse kroge društvenega življenja, in zaslediš jo malo kje. Posebno žalostne prikazni so neštivilni samomori; ni ga skoraj dneva, da ne bi novine kaj enacega vedile povedati. Blaga čednost menda ni nikdar imela toliko napadnikov kakor dan danes. Kam pride človeštvo, ako pojde po taki poti naprej, kdo ne bi vganil? — Med tacimi meglami pa vendar krepko ostane kraljestvo večnega Vladarja, in od časa do časa se pokazujejo svitli meteori pravega duhá. Človeška omika je prišla tako daleč, da, kakor se kaže, več se ne méni za vero; bodi si té ali une, da le s svojo okolico v en rog trobiš, potem si mož po volji božji, ali da prav rečem: po volji človeški. Med tem pa katoličanstvo ne miruje, marveč po prilikah odkriva premili žar nebeške blagosti, in tako se je v kratkem dogodila tudi na Dunaji spomina vredna dogodba! Vojvoda pl. Grammont je iskren katoličan, pa zaročen s protestantinjo. Zdaj je poslanec na cesarskem dvoru dunajskem, pred je bil dle časa med drugim tudi v Rimu. Prizadeval si je, da pridobi zaročnico svoji veri, pa ni se mu kar berž po sreči izšlo. Otroci pa so se odrejali po katoliški. Ko je prišel čas, da se imajo podučiti za prvo sveto Obhajilo, jim je pripeljal slovečega dunajskega pridigarja jezuita Klinkovströma. Kmalo pa se je zaslislalo, da se je tudi vojvodinja pokatoličila. Kaj pravite k temu Slovenci? — Ego vero sentio, pulcherrimam esse fidem nostram! — Z Bogom! —

Bilo je l. 1862 proti koncu kimovca, ko je proti Dunaju po železnici derčal A. Umek mimo Maribora. Na mariborskem kolodvoru je bilo silo veliko duhovstva. Spremljevali so blagega vladika Slomška v hladno gomilo. Perve dni potem, pravi v dopisu l. 33, na Dunaju še nisem imel posebne opravila, in naj več sem na tujem spominjal se

zemlje domače, premile mi domovine slovenske. Premišljeval sem mile in nemile dogodbe svojega naroda, in svit ene zvezde njegove, da si tudi se je bila ravnokar skrila za goro, leskeče se še dandanašnji po vsej zemlji slovenski. In pri daljšem oziranju po svetu slovenskega slovstva so mi posebno tri zvezde švignile v jasno obzorje (M. Ravnikar, škof teržaški, A. A. Wolf, knezoškof ljubljanski, in A. M. Slomšek, knezoškof lavantinski); zato naj mi, prosim, nihče ne zameri, da sprožim novo misel (naj napravi se spomenica — nov album — s podobami in življenjepisi teh treh možakov), katero sem do zdaj (13. listopada 1863) shranjeval na tihem. Škodovati ne more, verh tega pa želim, da bi jo skušeni domorodci blagovolili preudariti, morebiti ni po vsem prazna itd. itd. —

Prevdari dobro in nepristrano dotične reči, ter loči resnično logiko od navidezne, zdravo mišljenje od zmedenega, dobro voljo od hudobne, vero od nejevere, in potem še le govori, sodi in delaj. Ta pomenljivi svēt je prinesla Danica na 270. st. t. leta. „Ako kdaj, piše na to Umek 22. grudna 1863 l. 36 umno in modro, gotovo se mora posebno danes z vsem prizadevanjem ločiti resnična logika od navidezne, zdravo mišljenje od zmedenega. Toda moči človeške so različne, luč umu prižgana tu berli, tam gori, drugod celo sterčenje budi s krasno bliščobo. Pa bodi si tako ali tako, vedno ostane resnično: *errare est humanum*. Vendar zmote se dajo popraviti, ali gorjé, ako se temu ustavlja hudobna volja in naj večé gorjé, kadar je hudobna volja sklenjena z nevero. Že starodavni Sokrat je terdil, da nekatere reči same o sebi niso ne dobre ne slabe, pristavljal je pa tudi, da ravno zato niso nič vredne. Zdrava pamet sicer naravnost pové, da je boljša reč ne dobra ne slaba, kakor slaba. — Ali koliko je neki tacih, v bitji človeškem? Kakor svetovi po vesoljnosti, tako se sučejo djanja in misli človekove, premikavna moč pa so nameni. Po teh se ravna početje po dobrem ali slabem potu, povzdiga se do nebne luči, ali pa se pogreza v brezno nočne tmine. Kakošno podlago imajo nameni dobre —, kakošno slabe volje! — Odgovor je jasen, in lahek tudi sklep, kakošne djanja se snujejo iz ene in druge. Reči tedaj, ako bi bile same o sebi tudi brez veljave (indiferentne), dobivajo po dobrem voditelju veljavo, po slabem neveljavo. Naj hujša slaba voditelja naših časov pa ste ravno hudobna volja in nevera. Na vse strani in po vseh ozirih dokazati to, bilo bi skoraj nemogoče, ali za vsako primero posebej pokazati nikakor ni težavno. Prepričaš se, ako stopiš v bukvarnico kupčijsko, pregledaš malo naslovov in prebereš nekaj strani; prepričaš se, ako stopiš v obilno družbo, kjer ti bode več glav brez ovinkov odkrivalo svoje mnenje itd. Najmogočnišo moč do občinstva pa skoraj da ima slovstvo, ki se ga sleherni dan prikaže v nezmerni obilnosti. Ali koliko je ravno v tem hudobne volje in nevere, izkušeni možje le predobro vedó in preživo čutijo. Zatorej

blagor slovenskemu slovstvu, da se je večidel ohranilo v cvetji rajске poštenosti: komurkoli blago serce v persih bije, mora ga okolnost ta veseliti. Da bi se razvijalo tako naprej tudi v novem letu, ki je blizo blizo, Bog daj srečo in blagor vsem Slovencem! Z Bogom!"

Koliko verstnikov med tedanjimi modroslovci je v takih nazorih pač imel blagi Okiški? Kako bi neki pisal o sedanjem slovstvu slovenskem?!

Spominske slike iz svetovne razstave I. 1873.

Nacertuje Jos. Levičnik, učenik.

Motto:

„Človek se uči
Dokler živi.“

Narodaka prišlovica.

„Oho! kaj zdaj, čez dve leti že, spominjajo se še le literarni sodelavci Tovarševi velike Dunajske svetovne razstave? Kdaj je to že vse pozabljeno!“ — vtegnil bi zaklicati in besedovati marsikak neprijatelj naš. Nočem vgovarjati, da bi bile take ali enake opombe čisto neopravičene; ko bi bil pa kdo hotel poprej že o tem „Tovariš-u“ kaj bolj obširnega poročevati, gotovo mu vredništvo in tudi moja malenkost tega ne bila zabranjevala. Ker se to vendar ni zgodilo, mislim na podlagi naše stare prislovice, da „enkrat je vendar le bolj kot nobedenkrat“, in si toraj hočem poklicati v spomin nazaj one kratke petere dneve (19. 20. 22. 23. in 24. sept.), ki sem jih doprinesel v Dunajski razstavi. Kar se je dalo v tem kratkem času ogledati, sem storil; popisal pa razstave po vrednosti ni nihče, toraj upam, da se to tudi od mene ne bo pričakovalo in zahtevalo. Povedano naj bo tudi očitno, da bi se celo tudi pričujočega kratkega popisa polotil ne bil, ako bi me v to ne vezala zastavljena beseda. —

V 2. listu „Uč. Tovariša“ od dne 15. januarija 1873, ko Dunajska svetovna razstava, kakor je znano, še ni bila odperta, sem o taistej vendar že med drugim izgovoril naslednje besede: „Iz stališča učiteljskega pogledana zasluži velika svetovna razstava imenovana biti velika šola, v katero so na poduk poklicani vsi rodovi zemlje. Izreka: „Izgledi vlečejo“ pač še ni spodbijal nobedni pedagog, najmanj ga pa taisti ne bode, kateremu bo sreča in prilika, pogledati si to leto Dunaj in njegovo slovečo razstavo. Tam bo pazljivi obiskovalec lahko videl neštevilna dela, ki ga bodo zauzemala s stermenjem in občudovanjem; seznanil se z izdelki in umotvori človeških rok, ki ga bodo budile k posnemanju, ali vsaj vcepile mu v spomin nepozabljive vtise za ves čas življenja.“ —

Od dneva, ko sem pisal ravno navedene besede, dérvilo se je že marsikaj prijetnega, pa še dokaj več neprijetnega nad našimi glavami